

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Tractatvs De Sacramentis Et Censvris

Hurtado, Gaspar

Moretus, 1633

Dispvtatio XXII. De Impotentia.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94788](#)

Impedimentum ergo iustitiae publicae honestatis, quod ex sponsalibus oritur, tantum oritur ex sponsalibus cum determinata persona, & ex absolutis, sive a principio, sive postea impleta conditione, & tantum ex validis, & non ex nullis, sive ex defectu consensu, sive ob aliquod impedimentum, quamvis occultum, sive quia sunt dissoluta, sive mutuo consensu, sive quia alter resiliuit.

DIFFICULTAS II.

Vtrum ex Matrimonio rato oriatur Iustitia publicae honestatis dirimens Matrimonium.

Pius V.

Pius V.

7

Supponimus, ex matrimonio rato non consumato, ex quo non oritur affinitas (vt diximus Disputat. xx. Difficultate 1.) oriri iustitiam publicae honestatis, dirimentem matrimonium, vt declarauit Pius V. in Breui, quod incipit, *Ad Romanam. & constat ex can. 14. & 15. 27. quæst. 2. & ex cap. Junen. 3. de Sponsalibus, & ex cap. Dno. 52. de Defensione. impub.*

Quia vero iustitia publicae honestatis ex matrimonio rato orta (qua aliquando dicitur affinitas) non est restricta a Tridentino, sed tantum qua oritur ex sponsalibus, vt declarauit Pius V. in dicto Breui, & constat ex contextu Tridentini, id est iustitia orta ex matrimonio rato dirimit matrimonium usque ad quartum gradum, sicut Iure antiquo ante Tridentinum dirimebat; oriturque ex matrimonio nullo (nisi quando est nullum ex

defectu consensu) sicut etiam oriebatur antiquo Iure non scripto; quia solam erat scriptum pro sponsalibus nullis, sed consuetudine introducitur desumpta ab exemplo sponsalium. Vnde ex matrimonio clandestino, etiam ubi Tridentinum vigeret, oritur, vt contra Sancium lib. 7. disp. 70. docent Aegidius disp. 32. dub. 5. & Basilus cap. 53, quia non est nullum ex defectu consensu. Et ob eandem rationem etiam oritur ex matrimonio nullo ex defectu ratis, sed non oritur ex matrimonio factò ex metu, aut ex errore persone, aut in furia; quia est nullum ex defectu consensu.

Est tamen difficultas, An oriatur ex matrimonio rato conditionato.

Circa quam, quidquid nonnulli dicant, dicendum est (vt optimè Sancius, Henriquez & Bellius) ex matrimonio conditionato, conditione de futuro suspendente consensum, non oritur nisi implationem conditionis; quia ante eam neque habet vim matrimonij aboliti, nec sponsalium absolorutorum; iustitia autem publicae honestatis non oritur nisi ex sponsalibus dicto modo absoltis, ac proinde neque ex matrimonio, nisi ab solito, etiam consuetudine desumpta ab exemplo sponsalium: oriri verò ex matrimonio conditionato post implationem conditionis, vel quia cum habet veram rationem matrimonij perfecti & absoluti, vt nos diximus Disputatione VI. Difficultate III. & iuxta hanc opinionem nostram dirimet usque ad quartum gradum; vel quia habet rationem sponsalium, vt alii opinantur, & iuxta horum opinionem tantum dirimet in primo gradu.

DISPUTATIO XXII.

De Impotentia.

DIFFICULTAS I.

Quotuplex sit Impotentia.

Onveniunt Doctores, quod sicut potentia est quintuplex, alia ad penetrationem vasis feminis, & non ad effusionem veri seminis; alia est econtra ad effusionem veri seminis, non ad penetrationem vasis; alia ad penetrationem vasis, & ad effusionem veri seminis, sed non intra vas, quod aliquando contingit ob nimium calorem, ratione cuius semen statim ante penetrationem vasum spargitur, & vertitur; alia ad omnia prædicta, nempe ad penetrationem vasum, & ad veri seminis emissionem, & intra vas feminineum, sed non ad generationem, quia semen alias verum, ratione alicuius accidentis est infecundum, que dicitur potentia coeundi; alia tandem est potentia ad generationem: ita etiam potentia est quintuplex, alia est ad penetrationem vasum, que esse potest in eo, in quo est potentia ad veri seminis emissionem; alia est potentia ad effusionem veri seminis, que esse potest in eo, in quo est potentia ad penetrationem vasum; alia est potentia ad emissionem veri seminis, que intra vas, que esse potest in eo, in quo est potentia ad penetrationem vasum, & ad seminis emissionem, & quelibet potentia ex dictis dicitur

impotentia coeundi, quia potentia ad coeundum est potentia ad hæc omnia, nempe ad penetratorem vasum, & ad emissionem veri seminis, & intra vas; alia tandem est potentia ad solam generationem, ob solam infecunditatem feminis, quamvis veri, & dicitur sterilitas.

Deinde quelibet potentia ex dictis vna est perpetua, & altera temporalis. Deinde quelibet ex his, tam videlicet temporalis quam permanentia, vna est absoluta, que in se & ab aliis respectu ad has aut ad illas personas est potentia, ac proinde est potentia respectu omnium personarum, altera est respectiva, que tantum est potentia respectu unius aut alterius personæ, sed non respectu omnium. Tandem quelibet potentia ex dictis, tam videlicet temporalis quam permanentia, tam respectiva quam absoluta, alia est naturalis, que prouenit ex defectu alicuius naturaliter requisiuti; alia est artificialis, que prouenit sola ex arte, seu ex maleficio diabolus.

DIFFICULTAS II.

Quando Impotentia censenda sit perpetua,
& quando temporalis.

Conueniunt Doctores, eam impotentiam, sive absolutam sive respectivam, sive naturalē sive artificialē, tam ex parte viti quam ex

parte feminæ, censeri perpetuum, cuius defectus nequit suppleri, aut cuius impedimentum nequit auferri humana industria absque miraculo, aut absq; corporali periculo (vt constat ex c. *Fraternitatis*. 6. de Frigidis & maleficiatis) aut absque peccato; quia id tantum possumus quod Iure seu licet possumus.

Nomine autem periculi corporalis non intelligitur mors ipsa, ita vt impedimentum, quod absq; morte tolli potest, non censetur perpetuum, vt nonnulli Jurisperiti immerito affirman^t (quia quamvis quod absque morte tolli potest, non sit physice perpetuum, potest tamen esse moraliter tale) sed intelligitur periculum mortis, vt aduentunt Sancius lib. 7. ditp. 93. & Aegidius disp. 31. dicitur. & non leviter deducitur ex dicto cap. *Fraternitatis*, & meritò: quia quamvis quod absque morte auferri potest, non sit physice perpetuum, si tamen non possit absque periculo mortis, est moraliter perpetuum; quia periculum mortis moraliter aequalet morti. Et non intelligitur periculum grauius morbi, adhuc perpetui (vt Henriquez & alij immerito affirman^t) quia periculum grauius morbi, quamvis perpetui, non aequalet morti physice. Quod verò auferri non potest absque grani & perpetuo morbo, censetur perpetuum; quia iste moraliter aequalet morti physice, non minus, immò magis, quam periculum mortis; quia ad vitandum talum morbum potest rationabiliter appetere periculum mortis, immò etiam mors ipsa.

Et ergo impotentia censetur temporalis, cuius defectus suppleri potest, aut cuius impedimentum auferri potest humana industria absque miraculo, & absque dicto periculo corporali, & absque peccato.

DIFFICULTAS III.

Vtrum Impotentia naturalis coēundi, seu ad penetrationem vasis, dirimat Matrimonium contrahendum.

Conueniunt Doctores (quod vñus Ecclesiæ probat) impotentiam ad solam generationem (qua dicitur sterilitas) quamvis absolutam & perpetuam, & naturalem, non inhabilitare ad matrimonium; quia steriles alias potentes ad vere seminandum intra vas feminum, nullo Iure inhabiles sunt ad matrimonium; quia non Iure positivo, quia nullum extat; neque naturali, quia vere sunt potentes ad exercendum actum coniugalem, ratione cuius, quantum est ex parte ipsius, coniuges fiunt vna caro, id est, principium vnius carnis, seu prolixi, etiam si ob aliquid accidens non sit futura generatio. Vnde senes, dum potentes sunt ad sic seminandum, quamvis non nisi adiuti arte medicina, habiles sunt ad matrimonium; quia eorum semen ex sua natura est sufficiens ad generationem, quamvis ob eius debilitatem non sit futura generatio.

Difficultas ergo est, an impotentia naturalis ad coēundum, id est ad penetrationem vasis (qua eo ipso est per se impotentia ad seminandum intra vas) dirimat matrimonium contrahendum.

Circa quam conueniunt Primò Doctores, impotentiam ad coēundum, quando tantum est temporalis, quamvis sit naturalis & absoluta, non dirimere matrimonium, vt supponitur in cap. *Fraternitatis*. 6. de Frigidis, & meritò: quia non diri-

mit Iure positivo, quia nullum extat; neque Iure naturali, quia qui tantum est impotens ad tempus, potest ex natura rei ex tunc tradere dominium sui corporis ad vñum coniugalem postea possibilem, & ad eum postea soluendum obligari. Quod est verum, quamvis dicta impotentia ignoretur ab altero contrahente, in quo (vno aut altero oppositum insinuante) conueniunt Doctores; quia nec in

casu talis ignorantiae dirimunt Iure aliquo.

Conueniunt Secundò, dictam impotentiam naturalem, quando est perpetua & absoluta, dirimere matrimonium, saltem contrahendum, in ordine ad generationem, vt constat ex 33. qu. 1. per totam, & ex toto Tit. de Frigidis & maleficiatis, & definitum videtur à Sexto V. in Motu proprio, edito anno 1587. cuius verba referunt Sancius lib. 7. d. 92. *Sancius.* & Basilius lib. 7. c. 68. Et ratione constat; quia sic *Basilius.* impotens est materia inepita, vt obligari possit ad actionem coniugalem, ratione cuius coniuges fiunt via caro; ergo & ad contractum matrimonij, ex quo per se oritur obligatio ad dictum actum.

Id autem, quod dicimus, nempe impotentiam ad penetrationem vasis dirimere matrimonium, est verum, quamvis sit potentia ad seminandum extra vas, immò in ore vasis; tum quia hæc seminatio per se non sufficit vt per eam coniuges fiant vna caro (id est principium vnius carnis) etiam si forte aliquando virtute naturali matris intromittitur pars aliqua seminis sufficiens ad generationem, & consequenter ad affinitatem; tum etiam, quia potentia ad sic seminandum est impotentia moralis ad seminandum, quia talis seminatio nequit fieri absque peccato.

DIFFICULTAS IV.

Vtrum Impotentia naturalis coēundi perpetua, & naturalis, dirimat Matrimonium in ordine ad casu coniungendum.

Aludanus in 4. dist. 34. 2. Antoninus 3. p. tit. 1. *Paludan.* & Basilius lib. 7. c. 56. docent, dictam *Antonius.* impotentiam non dirimere matrimonium contrahendum in ordine ad naturalem viæ & officiorum in diuerso sexu societatem, sed contrahendum in ordine ad generationem, & deducitur ex cap. *Consolationi*. 4 & ex c. *Landabilem*. 5. de Frigidis, dum in his supponitur posse inter impotentes celebrari matrimonium in ordine ad viendum ut fratres; quod etiam supponit *Sextus V.* in suo Motu proprio. Et ratione probatur: quia ad matrimonium non videatur necessaria mutua corporum traditio ad coitum, sed sufficit ad dictam societatem, quia matrimonium sùa natura non tantum ordinatur ad prolixi generationem, sed etiam ad eam societatem; ergo quamvis impotentia ad coitum inhabiliter ad matrimonium contrahendum ad prolixi generationem, non verò ad dictam societatem.

Bonaventura verò in 4. d. 34. ar. 2. qu. 1. Richardus eadem dist. & Sotus q. 1. ar. 2. Sancius lib. 7. *Bonavent.* *Richardus.* ditp. 97. & Valquez 3. p. d. 125. c. 7. docent (& meritò) dictam impotentiam dirimere omnino matrimonium contrahendum, adhuc in ordine ad dictam societatem: quod definitum videtur à *Sextus V.* in dicto Motu proprio, dum absque illa distinctione matrimonij ad hunc aut ad illum vñum, absolutè ait, impotentes esse ineptos ad contrahendum matrimonium.

Yy

Et

Et id non leuiter deducitur ex dictis capp. *Consolationi*. & *Laudabilem*, dum in eis, absque illa limitatione aut distinctione matrimonij ad hunc aut ad illum vsum, absolute dicitur, quando est impotentia ad coitum, feminam non posse haberi ut vxorem, sed tantum ut fororem; & dum in c. *Laudabilem*, & in aliis eiusdem Tit. supponitur, potenter, qui matrimonium contraxit (id est, contrahere attentauit) cum impotente, posse aliud matrimonium contrahere.

Et ratione probatur Primo ab absurdo, quia ex opposito sequeretur Primo, inter patrem & filiam posse Iure naturali contrahi matrimonium, quia sunt personae aptae ad dictam societatem. Et Secundo sequeretur, coniugem in dicto matrimonio accedendo ad vxorem, peccare peccato simplicis fornicationis; quia accederet ad non suam in ordine ad copulam; imo & alterum, accedendo ad eam, non committere adulterium contra maritum, quia non accederet ad eam quatenus vxorem illius. Ertandem Tertiò sequeretur, matrimonium ex se non esse perpetuum, quia tantum est tale ob bonum prolixi, ut diximus Disp. VI. Difficult. II. quæ omnia absurdula videntur.

Deinde à priori probatur, quia ex vi contractus matrimonij traditur dominium seu potestas corporis alteri, & econtra, ut constat ex Paul. I. ad Corinth. 7. & ex communis consensu, sed per traditionem dominij seu potestatis ad dictam societatem, non traditur dominium corporum, sed tantum per traditionem dominij seu potestatis ad communionem carnalem; quia per hanc solam communionem coniuges dicuntur uti corporibus, & non ex eo quod simul vivant, & sibi inuicem obsequantur: ergo nullum est verum matrimonium, nisi quod contrahitur in ordine ad copulam: sed dicta impotentia ad copulam dirimit matrimonium contrahendum in ordine ad generationem, ergo absoluē & omnino dirimit, cum nequeat validè contrahi, nisi in ordine ad illam.

Ad fundamentum ergo aduersiorum, defumptum ex illis capp. & ex Motu proprio Sixti V. respondemus, in eis tantum supponi, ab impotentibus contrahi matrimonium, non valide, sed quoad attachmentem, etiam si permitterent non separari qui erant coniuncti, si vellent castè vivere, imo & de nouo coniungi contractu quodam societatis ad vitæ & munera societatem in diverso sexu, & modo permittantur, exceptis eunuchis, qui iam dicto Motu proprio non permittuntur coniungi; & qui ante eum contraxerant, permitti sunt non separari, exceptis illis qui coniucti fuerint simul dormiisse.

Et ad rationem respondemus, quod quamus matrimonium ordinetur ad vitæ & munera societatem, quia tamen etiam, & primario, ordinatur ad prolixi generationem, ideo ab impotentibus ad coitum, ut pote per se incepis ad prolixi generationem, nequit valide fieri.

Quod vero à nonnullis dicitur, in nulla matrimonij definitione fieri mentionem coniunctionis in ordine ad coitum, sed tantum in ordine ad vitæ & munera societatem, falsum est, quia nulla est in qua saltē implicitè non fiat mentio illius, saltē in definitione approbata ab Alexandro III. in cap. *Illud quoque*, 11. de Praesumptionibus, nomine coniunctionis maris & feminæ.

Difficulitas V.

Vtrum Impotentia naturalis ad seminandum dirimat Matrimonium, quando est potentia ad copulam seu penetratrem vas.

Glossa in can. *Hi qu. 32. qu. 7.* Hogolius de Matrimonio c. 19. & alij docent, eam impotentiam, quando est potentia ad penetrationem vas, non inhabilitare ad matrimonium, quia non Iure Ecclesiastico, quia eo tantum inhabilitare impotentia ad coitum, ut constat ex ipso iure, quia idem videtur ac impotentia ad penetrationem vas, neque inhabilitare Iure naturali, quia potentia ad penetrandum vas (quamvis deficit ad feminandum intra vas) sufficit ad sedandam cupiditatem propriam, & alterius; ergo Iure naturali sufficit ad matrimonium, quod etiam in natura ordinatur in remedium concupiscentia.

Sancius vero lib. 7. disp. 92. *Egidius* disp. 3. lib. dub. 7. & communiter Doctores docent, impotentiam ad seminandum, quamvis sit potentia ad penetrandum vas, inhabilitare ad matrimonium, & meritò, quod significari videtur in cap. 1. de *Frigidis* & *maleficiatis*, dum femina, quia non potuit effici mater à viri quem accepit, concedit licentia ut nubat alteri. & in c. 5. codem Tit. & 13. q. 1. can. 2. dum supponitur, ad valorem matrimoniū requiri in coniugib⁹ parentiam ad communionem carnalem, per quam fiant vna caro, ledi & eo solū, quod vir nequeat seminare, quamvis possit penetrare vas, non potest femina fieri mater per se ex defectu veri seminantis, neque contrahentes possunt fieri vna caro, id est, principium vni carnis, ergo impotentia ad seminandum inhabilitat ad matrimonium, quamvis efficit potentia ad penetrationem vas.

Quod etiam efficaciter deducitur ex dicto Motu Sixti V. & ex declaratione Numij Hippolyti virtute dicti Motus facta, dum eunuchi, utroque teste carentes, declarantur esse & sive inhabiles ad matrimonium, eo quod nequeat verum semen emittere, quamvis possint virginem erigere, & vas feminineum penetrare.

Et ratione probatur, quia ad matrimonium requiri corpus aptum, ut fiat vna caro cum corpore alterius, ut supponitur in dicto cap. 5. de *Frigidis*, & in dicto can. 2. 33. quæst. 1. & dedicatum ex illo Gen. 2. *Et erunt duo in carne una.* & etiam requiritur quod sit aptum ad reddendum debitum coniugale, ut significatur in cap. 2. de *Frigidis*; sed qui est impotens ad verē feminandum, non est aptus ut fiat vna caro cum altero, quia copula abesse seminatione non efficit duo esse carnem vnam, seu principium vni carnis, ut paret; neque sufficit ad satisfaciendum debito coniugali, quia coniugi non sufficit copula ex se insufficiente ad generationem. Et tan⁹ si potentia ad copulam, est necessaria ad valorem matrimonij, erit etiam necessaria potentia ad feminandum, imo ad seminandum intra vas, quia copula absq; tali seminatione est omnino vacua & immobilis, etiam si ad sit seminatio in ore vas, ergo ea est perficie insufficiens ut coniuges fiant vna caro, & ad satisfaciendū debito coniugali; non erit tamen insufficiens.

tilis si adsit intromissio partis seminis sufficientis ad generationem, quamvis non totius.

Ad fundamentum autem aduersariorum respondemus, impotentiam ad seminandum, imo ad seminandum intra vas, inhabilitare ad matrimonium, quamvis adsit potentia ad penetrationem validis, non solum Iure Ecclesiastico, quia in eo, nomine copulae & coitus intelligitur perfecta & per se sufficiens ad generationem; sed etiam Iure naturali, quia corpus absque potentia ad seminandum, & intra vas, non est apta materia ad matrimonium, imo neque sufficiens ad sedandam concupiscentiam.

Ex dictis constat Primo, spadones, seu eunuchos vtroq; teste priuatos, sive quia eis sunt aulisi, seu concusci, seu attriti, esse inhabiles ad matrimonium: quia quamvis possint venire penetrare, & humorem aqueum similem semini emittere, sunt tamen impotentes ad perfecitam copulam, qua possint fieri vna caro cum feminis, quia carent vero semine, ad cuius formationem sunt necessarii testes; & dietos eunuchos esse & fuisse inhabiles Iure Ecclesiastico & Iure naturali ad matrimonium contrahendum, etiam cum scientibus dictum defecatum, constat ex dicto Motu Sixti V. & ex dicta Declaratione Nuntij: imo ab ipso Nuntio auctoritate Pontificis facti sunt inhabiles ad coniunctiones cum feminis tamquam cum fororibus, quae permituntur aliis impotentibus, & etiam illis qui habent testiculos; quamvis eis sit interrupta vita, aut via, qua spiritus ex quibus lemen efformatur, communicantur testiculos.

Constat Secundò, senes ita exhaustos, ut adhuc arte medicinae adiuti, nequeant coire feminando intra vas, esse inhabiles ad matrimonium, ut contra Nauarrum & alios docent Sancius & communiter Doctores. Infirmi vero, existentes in articulo mortis, quamvis iam non possint coire, habiles sunt ad matrimonium, ut docent communiter Doctores & vsus Ecclesiæ probat; quia eorum impotencia non censetur perpetua: quia quamvis duret usque ad mortem, id contingit per accidens ex defectu subiecti, quia si subiectum non moreretur, tandem potentia fieret expedita.

Addimus contra Sancium, feminam impotentem ad seminandum esse inhabilem ad matrimonium; quia, ut diximus Disput. xx. Diffic. i. feminatio feminae necessaria est ad generationem; impotentiam tamen feminam ad pariendum, sine vita periculo, non inhabilitare ad matrimonium, ut docent Sancius, & communiter Doctores; quia potentia ad pariendum non est necessaria ad generationem seu conceptionem: feminam vero sic impotentem illicitè nubere ob dictum periculum, nisi graues tentationes carnis patiatur.

DIFFICULTAS VI.

Vtrum Impotentia naturalis respectiva dirimat Matrimonium contrahendum.

SUPponimus, Impotentiam naturalem respectivam perpetuam (si aliquata inveniatur) dirimere matrimonium contrahendum cum ea persona, respectu cuius est impotencia, ut efficaciter deducitur ex cap. Fraternitatis. 6. de Frigidis, quod de impotencia respectiva perpetua, prouidenter ex maleficio, expressè admittitur in can. fin. 33, qu. i. Quod si impotencia respectiva, ab extrinseco

proueniens, id efficit, multò melius efficit impotencia respectiva naturalis intrinseca, si perpetua sit. Et ratione constat; quia naturaliter impotens respectuè est impotens, ut pro tempore impotenter fiat vna caro cum ea persona, respectu cuius est impotens. ergo si impotencia naturalis respectiva sit perpetua, efficit impotentem semper ineptum ad id, ac proinde ut contrahat matrimonium, quod si valide fiat, nequit non inducere obligationem ad id.

Tota ergo difficultas est, An impotentia aliqua naturalis respectiva possit esse perpetua.

Bonaventura in 4 dist. 34. art. 3. quæst. 2. & Petrus de Ledesima quæst. 5. art. 2. doct. 5. docent, nullam posse esse perpetuam: quod deduci videatur ex can. 2. 33. qu. i. dum dicitur: Nam si huic non poteris concordare naturaliter, quomodo alteri conueniet? Et ex cap. Landabilem. 5. de Frigidis, dum dicitur, virum separatum à femina, qui triennio cohabitationis transfacto iuravit non potuisse illam cognoscere, si aliam cognoscet, cogendum esse ad priorem feminam redire, & tamquam rem periurij puniendum. Quod non fieret, si posset esse impotentia aliqua naturalis respectiva cum priori femina, quæ erat perpetua, & dirimens matrimonium. Et ratione probatur, quia aperte artificio sigilli licita, & absque vita periculo, fieri potest quod impotens ad congregendum cum vna, quia est arcta, fiat potens ad congregendum cum ea.

Paludanus verò in 4. dist. 34. q. 2. Sancius lib. 7. Paludan. disp. 93. Henriquez lib. 12. c. 7. Basilius c. 61. do. Sancius. cent. (& meritò) posse esse impotentiam aliquam naturalem respectivam perpetuam, quod deducitur ex cap. Fraternitatis, dum quodam matrimonio viri cum femina dissoluto, quia eam, quia erat arcta, non potuit cognoscere, & ipsa postea alteri nupta, ab hoc altero fuit corrupta, definitur restituendam esse priori viro; quia posterior, à quo fuit corrupta, non erat diffimilis priori, conjectura sumptuosa, quod sicut posterior, qui erat priori similis, nempe quoad extatam, robur & instrumentum, potuit illam cognoscere, ita potuisse etiam prior, quia in hoc cap. supponitur non fore restituendum, si prior vir esset debilior, & posteriori diffimilis; ac proinde posse esse impotentiam naturalem respectivam perpetuam, & diffimilitem matrimonium. Quod etiam non leviter confirmatur ex his, quæ Pontifices ad finem dicti cap. supponit, si recte expendantur, ut Basilius expediat.

Et ratione constat, quia contingere potest, quod vir sit ita debilis, & mulier ita arcta, aut membrum viri sit ita grossum, & os vasis feminei ita angustum, quod femina nullâ humanâ industria possit, absq; vita periculo, si viro proportionari, ut ab eo cognoscatur, & quod sit proportionata alteri, aut possit proportionari absq; dicto periculo, ut possit ab eo cognosci; quod negari non potest: ergo negandum non est, posse esse impotentiam aliquam naturalis respectivam, quæ sit perpetua, ac proinde dirimens matrimonium. Ex quo constat ad rationem aduersariorum.

In can. autem 2. 33. q. i. vbi dicitur: Si huic non poteris concordare naturaliter, quomodo alteri conueniet? tantum est sermo de impedimentoo prouidente ex naturali frigiditate, quod non est respectuum, sed absolute; & de eodem est sermo in c. Landabilem, ut pater ex initio ipsius.

Y 2 DIF.

DIFFICULTAS VII.

Vtrum coniux naturaliter impotens, cui licet & absque periculo vita potest humano aliquo remedio subueniri, teneatur pati tale remedium, altero id exigente,

23 *D*ifficultas hæc communiter disputatur de femina, quia nisi patiatur artificiosam sigilli apertione ferro aut ligno, nequit à marito carnaliter cognosci. Procedit autem in duplice casu. Prior est, quando defectus est in ipsa, ob extraordinariam arctitudinem. Posterior est, quando defectus est in viro ob extraordinariam debilitatem.

Circa difficultatem in utroque casu supponimus (in quo contra Basilius lib. 7. cap. 62. conueniunt Doctores) id etiam in virgine esse licitum; quia nulla appetere turpitudine in eo, quod natura arte iuuet ad actum honestum, qualis est coniugalis, ac proinde, si alias possit fieri absque periculo vita, ut sapere fieri potest, dictam impotentiam non censeri perpetuam, nec dirimere matrimonium.

24 Circa difficultatem ergo in priori casu conueniunt reliqui Doctores, feminam teneri, si possit fieri absque graui incommmodo, ut absque graui infirmitate, & absque graui dolore.

Dissentient tamen, An quando fieri non potest absq; graui incommmodo, teneatur. Nonnulli apud Sancium vbi infra docent non teneri, si nequeat fieri absque graui dolore. Alij vero econtra docent, teneri, quamuis nequeat fieri absque graui infirmitate. Sancius autem lib. 7 disp. 93. & Henriquez lib. 12. c. 7. docent teneri, quamuis futurus sit grauis dolor, non verò si futura sit grauis aliqua infirmitas; & meritò. Ratio prioris est, quia cum defectus sit in ipsa femina, non est centendum durum, obligari ad grauem dolorem citò transiitum, ne alterum in perpetuum priuet debito. Ratio posterioris est, quia durum videtur, feminam obligari ad solutionem debiti cum tanto detimento.

Ochagau. Circa difficultatem in posteriori casu Ochagavia Tractat. 3. quæst. 69. docet, feminam teneri, quamvis cum graui detimento, & iactura non periculosa; quia id videtur exigere ius viri in corpore feminæ: Sancius verò docet teneri, quando non sit futura grauis infirmitas.

Petrus Ledesma. Petrus autem Ledesma quæst. 58. art. 1. docet, non teneri, & meritò: quia feminæ nullus est defectus vt reddat, sed tantum viro: ergo ipsi tantum, & non femina, incubit vii remedio, quo defectus ipsius suppleatur; femina verò sufficit offerre debitum modo ordinario, præsertim quod feminam, præcipue virginem, artificio corrumpi, horreat quodammodo natura, & honesta ipsa difficulter patiatur.

DIFFICULTAS VIII.

Vtrum Impotentia ex maleficio dirimat Matrimonium contrahendum.

Supponimus, posse aliquem arte dæmonis per maleficium fieri impotentem ad cōmixionem

carnalem, seu ab ea impediri multis modis, qui videri possunt apud Delrium lib. 3. Disquisit. mag. 1. p. quæstiunc. 4. lect. 8. hæc autem impotencia, sicut naturalis, potest esse alia temporalis, & alia perpetua, & alia respectiva, & alia absolute, potest autem variis signis dignosciri, de quibus Sanctus lib. 7. disp. 64.

Hoc ergo supposito, Almaynus in 4. disp. 34. Glossa in can. fin. 33. quæst. 1. & in cap. Fratrum. Lætatis. 6. de Frigidis, & Innocentius in c. Landub. C. lem. 5. eodem titulo docent, nullam impotentiam ex maleficio prouenientem dirimere matrimonium contrahendum. Quod deduci videatur ex cap. Ex literis. 3. de Frigidis, dum dicitur, *Sicut illud mulier à natura contraxi, viro aliā appetiē liberam tribuas facultatem. Vbi supponi videtur, quod quando impotentia non prouenit à natura, non dirimit matrimonium.* Et ratione probatur, quia nulla impotentia ex maleficio proueniens est perpetua; quia nullum est maleficium quod auferri non possit per ipsum maleficum; ergo nulla impotentia ex maleficio proueniens dirimit matrimonium.

Sancius verò lib. 7. disp. 94. Aegidius disp. 30. dub. 7. Basilius cap. 65. & communiter Doctores docent (& meritò) impotentiam ex maleficio posse dirimere matrimonium. Quod exprimitur in can. fin. 33. qu. 1. quod quamvis sit cuiusdam Archiepiscopi, & non Romani Pontificis, quod hoc tamen vbi totius Ecclesiæ receptum est. Quod etiam non leviter deducitur ex c. Landub. 5. de Frigidis.

Et ratione constat, quia quæcumque impotentia, quando perpetua est, dirimit matrimonium, ut constat ex toto titulo de Frigidis, sed ex maleficio potest prouenire impotentia perpetua, ergo. Consequitur patet, & etiam Antecedens pro Malo. Minor autem probatur: quia ex maleficio etiò potest tanta frigidas, quanta est naturalis, et quia prouenit impotentia naturalis absolute & perpetua. Et etiam potest quis ex maleficio ita impediri, ut nequeat coire, & etiam quod post eum nequeat semen emittere; & alias maleficium, ex quo prouenit hoc impedimentum, aliquando nequit auferri, nisi alio maleficio, ac proinde nequit absque peccato, ob quod impedimentum certum perpetuum; aut si potuit ab illo maleficio, & peccato, auctor tamen malefici mortuus est, & nullus alius est, qui sciat dissolutionem malefici; ac proinde iam humana industria auferri non possit. Ex quo constat ad rationem aduersariorum.

In cap. autem Ex literis. ab aduersariis adductis, tantum continetur argumentum à contrario falso, quod non est efficax, præterit quando oppositum continetur in luce; in eo autem continetur, posse esse impotentiam ex maleficio perpetuam, & dirimentem matrimonium, ut confiteri dicitur.

DIFFICULTAS IX.

Vtrum Impotentia perpetua dirimat Matrimonium etiam luce naturali.

Supponimus, impotentiam perpetuam, sine naturalem lucem ex maleficio, sine absolutam lucem respectivam luce Ecclesiastico dirimere ma-

trimonium contrahendum, vt constat ex 33. q. 1. & ex tit. de Frigidis & maleficiatis. Quærimus tamen, an etiam dirimat Iure naturali.

Paludan Antonius Medina.

Paludanus in 4. dist. 30. qu. 1. art. 2. Antoninus 3. p. tit. 1. c. 15. & Michaël de Medina lib. 5. de Cælibatu c. 54. docent, non dirimere Iure naturali, quod deduci videtur ex cap. 2. de Frigidis, dum dicitur: *Sicut puer, qui non potest reddere debitum, non est aptus coniugio; sic qui impotentes sunt, minimè apti ad contrahenda matrimonia reputantur;* sed matrimonia puerorum seu impuberum, non Iure naturali, sed tantum Ecclesiastico irritantur, ergo etiam matrimonia impotentum.

Et ratione probatur, quia ad essentiam matrimonij non requiritur copula, sed sufficiunt mutua corporum viri & feminæ traditio: sed impotentia tantum impedit copulam, & non mutuam corporum traditionem; ergo impotentes sunt ex natura rei, seu Iure naturali apti & habiles ad contrahendum matrimonium. Et confirmatur, quia impotentia, matrimonio iam facto superueniens, non dissolvit illud, ergo potentia non est essentiialiter requisita ad matrimonium; quia si esset, impotentia superueniens illud dissolueret, sicut dissolutus conuersio feminæ in virum superueniens, qui diversitas sexus est essentiialiter requisita ad id.

Sancius. Henrique & Aegidius.

Sancius verò lib. 7. disp. 98. Henrique lib. 12. cap. 7. & Aegidius disp. 31. dub. 7. docent, impotentiam perpetuam, etiam Iure naturali, dirimere matrimonium contrahendum. Quod, quoad impotentiam ortam ex frigiditate, dicitur in dicto Motu proprio Sixti V. quod si hæc Iure naturali dirimit, etiam quæcumque alia eadem dirimet, quia omnium eadem est ratio. Et ratione probatur, quia qui ex natura rei, sive physice sive moraliter, sive intrinsecè sive extrinsecè est perpetuus impotens, est ex natura rei perpetuus ineptus, vt alteri tradat dominium sui corporis, & contrahat obligationem ad commixtionem carnalem; quia nemo potest ad id, quod sibi semper est impossibile, obligari; ergo ex natura rei, seu Iure naturali est inhabilis ad contrahendum matrimonium.

In cap. autem illo 2. de Frigidis, adducto ab aduersariis, matrimonia puerorum & impuberum ex una parte, & impotentum ex altera, tantum comparantur quoad nullitatem, non verò quoad Ius ex quo nullitas oritur.

Ad rationem verò respondemus, quod quamvis ad matrimonium non requiratur copula, requiritur tamen traditio dominij ad illam, & contractio obligationis ad illam, quæ nequeunt fieri ab eo qui est perpetuus impotens ad copulam.

Et ad confirmationem concedimus, impotentiam superuenientem matrimonio non dissoluere illud, bene tamen conuersione feminæ in virum; quia quamvis corpus absque impotentia ad copulam requiratur ad essentiam matrimonij in fieri, seu ad tradendum dominium in copulan, non tamen ad essentiam matrimonij in facto esse, seu ad conseruationem illius; diversitas verò sexus requiritur ad essentiam matrimonij etiam in facto esse. Ratio discriminis est, quia per matrimonium tantum traditur, & post iam factum tantum conservatur dominium corporis vnius tamquam vxoris, & alterius tamquam mariti, quod nequit primò fieri, neque posse conseruari absque diuersitate sexus. Dictum verò dominium, item acquisitum, potest benè conseruari absque potentia ad

copulam, dum perseveret diversitas sexus; quia quamvis superuenient impotentia, potest in diuersitate sexus manere dominium, & obligatio ad copulam, si forte impedimentum miraculosè afferatur, quamvis nequeat in principio tradi; quia plus requiritur ad inceptionem rei, quam ad eius conseruationem.

Vnde impotentia, superueniens matrimonio, non dissolvit illud, non solum quando iam est consummatum (in quo Doctores omnes conueniunt) sed etiam quando non est consummatum, vt contra Gratianum, & nonnullos alias Iurisperitos, docent Sancius disp. 102. & communiter Doctores, quod exprimi videtur in can. *H. qui. 32.* quæst. 7. dum generaliter dicitur, ob nullam impotentiam superuenientem, matrimonium cassare. Gregorius verò III. in can. *Quod propositi. 32.* *Gregorius III.* qu. 7. & Alexander III. in cap. *Ex literis. de Frigidis.* vbi concedunt licentiam migrandi ad aliud matrimonium ob impotentiam, non est ob impotentiam superuenientem matrimonio, sed ob antecedentem ad ipsum.

Obseruandum est, non tantum impotentiam ignoratam ab altero dirimere matrimonium, sed etiam cognitam, vt contra Paludanum in 4. dist. 30. qu. 1. ar. 2. docent Sancius disp. 97. & Aegidius vbi *Sancius.* supra: quod constat ex tit. de Frigidis, vbi absque *Aegidius.* limitatione aut distinctione aliqua impotentia ignorata aut cognita dicitur, impotentiam dirimere matrimonium, & ex dicto Motu proprio Sixti V. dum in eo supponitur, matrimonia eunus *sixtus V.* chorom esse & fuisse nulla, sive contracta fuerint cum scientibus sive cum ignorantibus eorum impotentiam. Et sanè impotentia, quamvis cognita, efficit ipsum impotentem materiam ineptam matrimonio.

DIFFICULTAS X.

Vtrum hermaphroditus possit Matrimonium mire.

Hermaphroditus dicitur, qui utrumque secundum habet, virilem videlicet & feminineum. Conveniunt autem Doctores Primo, hermaphroditum posse licet & validè contrahere matrimonium iuxta sexum in eo præalentem, seu eminentem, ita vt is in quo præualeat sexus virilis, possit tamquam vir cum femina contrahere, & is in quo femineus, possit tamquam femina contrahere cum viro. Ita Sancius lib. 7. disput. 106. *Sancius.* & Aegidius disp. 31. dubit. 7. quia iuxta sexum *Aegidius.* eminentem habet potentiam ad perfectam copulam; imò, vt constat ex L. *Queritur.* ff. De ita tū hominū, iuxta sexum eminentem magis censetur vir aut femina.

Conveniunt Secundò, quod quando in hermaphroditis utrumque sexus est æqualis, possit iuxta sexum quem elegerit contrahere matrimonium; quia ex una parte etiam tunc iuxta quemlibet habet potentiam ad perfectam copulam, & ex altera ei Iure naturali, non impedito per lus aliquod positum, datur optio eligendi sexum ad matrimonium. Nihilominus expediet eum non admittere ad matrimonium, nisi coram Iudice Ecclesiastico prius protestetur, imò & iurer, se numquam virum altero sexu, argumento can. 15. *Presbyteros.* 16. quæst. 1. Quod si factus

Y 3 viduus

vicius de facto contraxerit iuxta alterum sexum, validè contrahet, in quo etiam conueniunt Doctores: quia etiam iuxta eum habet potentiam ad perfectam copulam, & nullo Iure contraactus ille irritatur; & forsitan etiam lícet contrahet, saltem absque mortali, si non fecerit dictum iuramentum; quia iuramento secluso nulla in hoc apparet inordinatio, saltem grauis. Censetur autem hermaphroditus habere sexum æqualem, non solum quando iudicatur à peritis, sed etiam quando post prudens examen manet dubium, & non constat in eo aliquem eminere.

35
Basilius.

Addimus contra Sancium (vt optimè Basilius cap. 65.) hermaphroditum posse validè contrahere iuxta sexum minus præalentem, quando iuxta tales sexum est potentia ad perfectam copulam, vt esse potest; quia Iure naturali non est inhabilis, cum verè sit potens iuxta eum sexum, vt supponimus, neque Iure aliquo positivo, quia nullum extat. Quod autem, vt dicitur in dicta L. *Queritur.* magis censetur vir quam femina, quando præualeat sexus virilis, non obstar, quia etiam tunc est sufficenter femina; & quamvis magis censetur femina quam vir, quando præualeat sexus feminus, etiam non obstar, quia etiam tunc est sufficenter vir.

DIFFICULTAS XI.

Quantum tempus experientie requiratur ad declarationem nullitatis matrimonij ob impotentiam perpetuam.

36

Supponimus, pro foro conscientiae, quando certò constat impotentiam esse perpetuam, aut quando constat ferè certò (id est, quando est probabile, esse perpetuam, absque probabilitate oppositi) ex tunc coniuges non posse se maritaliter tractare, quamvis ad id per censuras compellantur, quia ex tunc est certum, aut ferè certum, matrimonium esse nullum, & quando est probabile, impotentiam non esse perpetuam, quamvis oppositi etiam sit probabile, ex tunc posse se maritaliter tractare, quia tunc prudenter iudicatur, matrimonium esse validum: quando vero non est certum, neque ferè certum, impotentiam esse perpetuam, & non est probabile non esse perpetuam, sed est dubium an sit vel non sit perpetua, posse coniuges in matrimonio, & in eius usu pro tempore aliquo perseverare; quia in dicto dubio habent ius inquirendi, an potentia sit perpetua, & nequit aliter inquiri, quam experiencing an possint carnaliter commisceri, ad quod experientum requiritur tempus aliquod, quod Ecclesia in c. *Laudabilem*, 5. & in cap. fin. de Frigidis, prudenter extendit ad triennium; quia id videtur necessarium, & sufficiens ad veritatem inveniendam; ac proinde ultra triennium nequeunt coniuges se maritaliter tractare, quando eo transfacto non constat saltem probabiliter impotentiam non esse perpetuam.

Hoc ergo supposito, difficultas est, An dictum triennium requisitum sit pro foro exteriori, seu iudiciali, vt declarari possit matrimonium nullum.

Conveniunt Primo Doctores, quando certò aut ferè certò constat impotentiam esse perpetuam, quia sunt signa evidencia, aut ferè evidencia perpetuitatis impotentiae, tunc statim absque expecta-

tione alicuius temporis, matrimonium declarandum esse nullum; quia tempus tantum requiriatur, vt dubium experientia supereret: in dicto autem casu nullum est dubium, saltem morsaler. Id vero quod addunt Sancius disp. 107. & Basilius c. 65. nempe quando non certò, sed tantum ferè certò constat, tunc esse necessarium iuramentum ipsorum coniugum fatentium impotentiam, & instrumentum propinquorum, aut (si hi deficiunt) vicinorum asserentium, posse coniugibus credi, dicitur absque fundamento: quia dicta iuramenta nullo Iure requiruntur; quia non positivo, quia illud tantum requiruntur in casu dubio, neque Iure naturali, quia cum in casu dicto perpetuas sit mortaliter & humano modo certa, tristitia requiriunt maior probatio.

Secundò conueniunt Doctores, quando negat certò neq; ferè certò constat Iudici, impotentiam esse perpetuam, quia non sunt signa evidencia, neque ferè evidencia perpetuitatis, sed est dubium, quia signa perpetuitatis sunt dubia, & eterque non fatetur impotentiam, quia alter negat; tunc necessarium est triennum experientia ad iudicium declarationem nullitatis matrimonij, vt constat et cap. *Laudabilem*. Sed quid amplius tunc requiriatur ad dictam declarationem, dispergunt Sancius disp. 109.

Est tamen difficultas, An in casu dicti dubii, quando eterque fatetur impotentiam, necessarium sit triennum experientia ad dictam declarationem.

Angelus v. *Matrimonium*, 3. Impedimenta 16. Rofella v. *Divorciatum*, num. 1. & Silvius quaest. 18. num. 2. docent, tunc non esse necessarium triennum, sed sufficere tempus arbitriatum, quod deduci videtur ex cap. 1. de Frigidis, ubi intra breuius tempus conceditur separatio, quod saltem est verum, quando eterque fatetur impotentiam, & etiam ex cap. *Laudabilem*, in quo videtur requiri triennum, solum quando vires coniux affirmat, & alter negat. Quod etiam ratione videtur probari, quia post experientiam alicuius temporis confessio virtusque videtur sufficiens probatio.

Sancius vero lib. 7. disp. 108. Antonius 3. quaest. 1. cap. 12. & Basilius cap. 66. docent, cuia quando eterque fatetur impotentiam, necessarium est triennum ad dictam declarationem; quod non leniter deducitur ex cap. *Laudabilem*, dum in eo absolue requiritur experientia triennii, quando non constat de frigiditate, id est, de perpetuitate impotentiae, etiam quando eterque fatetur impotentiam, imo etiam requiritur iuramentum viri, que, quo inrent impotentiam, & quare coniuncti propinquorum, aut vicinorum, propinquis diligenteribus, quo inrent, quod possit coniugibus credi; & quando alter negat, praeter dictum triennium, & praeter dicta iuramenta etiam requiri vera probatio per testes, qui audierint ab ipsius coniugibus, non posse fieri vinam carnem, sufficiens probatio per aspectum corporis.

Et ratione probatur, quia quando est dubium perpetuitatis, confessio & iurantum virtusque, quod adsit impotentia, non auferit necessarium experientia triennialis; quia quamvis eterque fatetur impotentiam, potest adhuc dubitari an sit perpetua: ergo praeter dictam confessionem, & iuramentum impotentiae, necessaria est experientia

triennalis ad inquirendam perpetuitatem impotentiae.

In dicto autem cap. 1. de Frigidis (quod non est certae auctoritatis apud omnes) solum conceditur separatio intra tempus brevius triennio, quando ante triennium vere probatur frigiditas (id est, impotentiam esse perpetuam) ut etiam exprimitur in cap. *Laudabilem*, in quo absolute requiritur in dubio perpetuitatis; id vero quod super requiritur, quando altera pars negat, non est triennium, sed supra ipsum dicta illa probatio per testes.

41 Triennium autem hoc cohabitationis in toto ad faciendam dictam experientiam, taxatum ab Ecclesia, non est computandum a tempore ante conatum ad copulam; in quo Doctores conueniunt; quia ante eum nequit inchoari experientia, sed a die conatus, & non a tempore præfiso a Iudice post penitentiam actam a conjugibus, ut nonnulli Iuris periti immerito dixere; quia in c. *Laudabilem*, exprelse dicitur, computandum esse a die celebrationis coniugij, id est, a die intentatae copule; quia eo die intentata solet, & ab eodem die computandum est, etiam in matrimonio pueri quatuordecim annorum, & puellæ duodecim, quando etiam agitur de impedimento impotentiae, & non a decimo octavo anno in puer, & a decimo quarto in puella (ut immerito docet Sancius:) quia triennium eodem modo, absque distinctione aliqua horum aut illorum, supponitur sufficere pro experientia. Est autem necessarium, quod triennum sit continuum (ut supponitur in cap. fin. de Frigidis) non mathematicè, sed moraliter, iuxta communem cursum, videntem Sancius, & communiter Doctores: quod si attento communetur cursum sit magna aliqua interpolatio, supplaenda est post triennium.

42 Observandum tamen est, quod quamvis impotens fuerit iudicata perpetua siue ante siue post triennium, & ob id matrimonium fuerit declaratum nullum a Iudice; si tamen postea naturaliter sine miraculo, & sine vita periculo, & sine peccato cesset impotensia, quo constabit non fuisse perpetuam, contrahentes sunt iterum conjungendi; quia matrimonium vere non fuit nullum, quamvis unus ex illis sit iam Sacris iniciatus: immo si matrimonium fuit consummatum, quamvis iam sit Religiosus professus. Quod addimus, quia si non fuit consummatum, vere professione ipsa fuit dissolutum; professus autem, & Sacris iniciatus ad coniugem redeuntes, quamvis reddere teneantur, prohibiti sunt petere, voto aut obligatione castitatis intuitu Religionis imposita.

43 Id autem quod diximus, nempe in dubio perpetuitas impotentiae requiri triennium pro foro exteriori, etiam intelligimus verum, quamvis pro perpetuitate impotentiae sit probabilis opinio, si pro non perpetuitate etiam sit opinio probabilis; quia in tanta contingencia physica non perpetuitas impotentiae, quanta rite erit, aequum est ut experientia inquiratur veritas, & ante inquisitionem matrimonium non declaretur a Iudice nullum.

DIFFICULTAS XII.

An Impotentia temporalis ex defectu etatis dirimat Matrimonium, an defectus ipse etatis.

44 Conveniunt Doctores, impotentiam temporalem, ex defectu etatis prouenientem, non ditimere matrimonium contrahendum; ipsum tamen defectum etatis non attingentis annum duodecimum in puella, & decimum quartum in puer, dirimere matrimonium Iure Ecclesiastico, ut constat ex cap. *Puberes*. 3. & ex cap. *Continebatur*. 6. & ex cap. *Arrestationes*. 10. & ex cap. *Ex literis*. 11. de Desponsatione impuberum; & non dirimere Iure naturali, si alias sit sufficiens usus rationis; quia ex natura rei apti sunt obligari ex tunc ad actum coniugalem posse possibilem.

Defectus tamen etatis, quando malitia etatem supplet, nullo Iure, adhuc Ecclesiastico, dirimit matrimonium, ut constat ex cap. *Continebatur*. & ex cap. *De illis*. 9. & ex cap. fin. de Desponsat. impuberum. Nominis autem *malitia* intelligitur non tantum usus rationis, sed etiam perfecta potentia coeundi, ut constat ex capp. *Continebatur*. & *De illis*; quia si solus usus rationis suppleret etatem, fructu fuisse facta ea dispositio & præscriptio etatis; quia ex una parte, quando esset usus rationis ante dictam etatem, valeret matrimonium, & ex altera, quando non esset usus rationis, adhuc post dictam etatem, non valeret; quia usus rationis Iure naturali requiritur ad valorem matrimonij, & cuiuscumque alterius contractus.

Est tamen difficultas Primo, an ad valorem matrimonij requiratur dicta etas mathematicè completa, an sufficiat moraliter; ut quando alicui tantum deficiunt quindecim dies plus minusve; procedit autem quando malitia non supplet etatem.

Rebellus lib. 3. quæst. 16. sect. 2. *Vera-cruz*, & alij docent, non requiri dictam etatem esse mathematicè completam, sed sufficiere moraliter modo dicto; quia quod patrum distat, nihil distare videtur. Sancius vero lib. 7. dif. p. 10. Basilius lib. 7. *Vera-cruz*. c. 65. & alij docent, requiri dictam etatem esse mathematicè completam, & merito: quia Iure præscribitur seu taxatur, ac proinde debet in indubio confitere, sicut pretium iure præscriptum in indubio confitit. Vnde Regula illa, *Quod parum distat*, &c. non habet locum in taxatis a Iure.

Id vero, quod addit Sancius, nempe sufficere, ultimum diem, quo dicti anni præscripti complentur, esse inequatum, falsum est, ut optimè Basilius, quia quoque sit completus, dicta etas non est mathematicè completa, neque in indubio confitens.

Secundò est difficultas, Quanto tempore ante dictam etatem malitia eam supplet.

Supponimus (in quo contra nonnullos conueniunt communiter Doctores) non quocumque tempore ante eam etatem malitiam (id est discretionem & potentiam perfectè coeundi) suppleret etatem, sed tantum tempore proximo dictæ etati seu pubertati, ut constat ex dictis capp. *Continebatur*. & *De illis*. 9.

Dissentiantur tamen dicti Doctores in assignando tempus proximum dictæ etati. Non desunt

45 *Sancius*. *Basilius*.

Yy 4 qui

Sancius. qui dicant, tempus proximum dictæ etati esse, quod ab ea non distat amplius quam per sex menses. Et alij, qui in pueris dicunt esse tempus excendens annum decimum & dimidium, & in pueris nonum & dimidium. Sancius vero id relinquit arbitrio Iudicis, ut illud assignet, quia nihil videatur Iure prescriptum.

Nos tamen existimamus, tempus dictæ etati proximum, à quo malitia etatem ipsam supplet, esse, cui non deficit plus quam vñus integer annus, ut exprimitur in cap. *Continetur*. Vnde puella, qua habet vñdecim annos completos, & puer qui habet tredecim, sunt proximi pubertati, ut, quando malitia supplet

etatem, possit matrimonium contrahere.

Observandum est, contrahere ante etatem in qua matrimonium possit validè fieri, esse illicitum, seu peccatum; quia est prohibitum in cap. *Vbi non. 2.* de Desponsat, impub. imo esse mortale, ut contra Sancium lib. 1. disp. 17. docent Rebellus lib. 4. quest. 5. Aegidius disp. 21. foli. 54. & Basilii, quia est quid graue. Excepitur autem in dicto cap. à proibitione, non sit illicitum, imo etiam ut sit validum, quando fit ex urgentissima causa, ut ob bonum pacis, & fit ex tolerantia (id est, ex licencia) Ordinarij, ut aduerterit Sancius lib. 2. disput. 40. & Basilius.

D I S P U T A T I O XXIII.

De Crimine.

DIFFICULTAS I.

Vtrum machinatio in mortem coniugis dirimat Matrimonium postea cum altero contrahendum.

Sancius. CONVENIVNT Doctores, machinationem in mortem coniugis sive proprii, sive alieni, dirimere matrimonium contrahendum inter coniugem superstitem, & inter alterum, quando ab aliquo ex ipsis duobus facta est machinatio, ut constat ex can. *Si quis vivente. 31. quest. 1.* & ex cap. 1. de Conuerfione infidelium, quamvis vñus, inter quos est contrahendum, machinatus fuerit ante Baptismum, ut constat ex dicto cap. 1. Et non tantum machinatio in mortem vxoris dirimit matrimonium, in quo conueniunt Doctores, sed etiam machinatio in mortem mariti, ut contra Victoriam & Lebedinam docent Sancius, Aegidius, Basilii vbi supra, & communiter Doctores, quia quamvis in aliquibus Iuribus tantum fiat mentio machinationis in mortem vxoris, in duobus tamen praedictis fiat mentio machinationis in mortem mariti.

Est tamen necessarium, ut machinatio in mortem coniugis dirimat matrimonium, quod fortatur effectum mortis, in quo Doctores conueniunt, & constat ex dictis duobus Iuribus. Quod vero in aliis Iuribus non exprimatur, in quibus fit mentio impedimenti machinationis, non obstat, tum quia ista alia Iura explicanda sunt per duo dicta, in quibus id exprimitur; cum etiam, quia Iura imponentia paenam criminis, intelligenda sunt de crimine completo, quando aliud non constat. Ut tamen machinatio in mortem effectiè secutana dirimat matrimonium cum superstite, sufficit quod fiat consilio aut mandato, in quo etia Doctores conueniunt, & constat ex dicto can. *Si quis vivente, & ex c. 1. & ex c. 6.* de Eo qui duxit matrimonium. Sed non sufficit ratihabito machinationis & mortis, in quo etiam Doctores conueniunt; quia in omni Iure requiritur machinatio: ratihabito autem neque est machinatio physica, ut patet; neque moralis medio consilio, aut mandato; quia ratihabito non aequiparatur mandato, nisi in his quæ à sola nostra voluntate dependent ut rata sint, aut quando Iure exprimitur, ut contin-

git in ratihabitione qua quis ratam habet occisionem violentam Clerici.

Est tamen difficultas Primò, An ut dicta machinatio in mortem re ipsa secutana dirimat matrimonium contrahendum, necessarium sit, quod fiat animo contrahendi illud.

Caietanus in Summa, v. *Matrimonium. cap. 1.* Causa Impedimento 5. & Petrus Sotus docent, eam intentionem non esse necessariam, ut dicta machinatio dirimat matrimonium, quia ea intentione aulo Iure requiritur ad effectum dirimendi.

Sancius vero lib. 7. disp. 8. & Aegidius disp. 31. foli. 52. & Basilii lib. 7. c. 45. docent, eam intentionem esse ad id necessariam, & meritum: quia quamvis in Iure non exprimatur, insinuatamen in cap. *Super hoc. 3.* de Eo qui duxit in matrimonium, & in cap. 1. de Conuerfione infidelium dicitur, malitiose fuerint machinari, imo etiam in can. *Si quis vivente, dum dicitur, occidisse notetur,* quod fatis verisimile efficit finis appollitionis huīus paenæ & impedimenti, qui fuit, ne quis desiderio matrimonij occidat proprium vel alienum coniugem; imo, ut optimè Basilii, iuxta doctrinam, quam tradit Valsquez 1. 2. disp. 160. necessarium est, eam intentionem exterius indicant, quia aliter nequit puniri ab Ecclesia, à qua sola introducta est dicta paena.

Secondò est difficultas, An machinatio in mortem re ipsa secutana, & facta ex dicta intentione, dirimat matrimonium, quando non interuenient adulterium.

Antoninus 3. p. tit. 1. c. 5. & Vera-cruz 1. p. Spec. culi, art. 3. docent non esse necessarium adulterium, quamvis vñus solus suprà dicto modo machinatus fuerit in mortem coniugis.

Monaldus in Summa, tractat. de Matrimonio, vbi de impedimento criminis, & Ochagavia tractat. 3. quest. 61. docent, necessarium esse adulterium ad id, quamvis vterque, nempe vñus coniugix, & alter cum quo contrahendum est matrimonium, machinatus fuerit in mortem alterius coniugis.

Sancius vero, & Basilii vbi supra, & Tolentino lib. 7. c. 6. respondent sub distinctione (& bene) tunc videlicet etiam requiri adulterium, quando vñus tantum, sive coniugix sive alter machinatus est in mortem, ut constat ex dicto cap. 6. de Eo qui dicitur, in quo cum machinatione facta ab uno requiri-